THE APICULTURE TERMINOLOGY IN THE ROMANIAN AND UKRAINIAN IDIOMS OF BANAT

Maria-Adelina Bobic
PhD.student, „Ştefan cel Mare" University of Suceava

Abstract:This article tackles aspects regarding the apiculture terminology in the Romanian and Ukrainian idioms of Banat. Beside the details which concern the formation of the mixed Romanian-Ukrainian terminology within the bilingual communities, aspects related to a folkloric terminology will be considered, resulted from various reference analyses, matters concerning linguistic investigation (informers, questionnaire) and the discussion of some words in the family of "beekeeping".

Keywords: *apiculture terminology, folkloric terminology, bilingual communities, Romanian idioms, Ukrainian idioms*

Eugen Coşeriu, în articolul *Las terminologias y nomenclaturas populares* (Coşeriu 1997: 99), afirmă că trebuie facută diferența între cunoașterea extralingvistică și structura lexicografică propriu-zisă. El demonstrează că un cuvânt al lexicului comun poate deveni termen tehnic și invers, adică un termen tehnic poate deveni cuvânt uzual. Asta nu înseamnă că există o limită reală și precisă între cele două tipuri de termeni (între termenul tehnic și termenul uzual).

Terminologia populară aflată într-o altă arie exegetică cunoaște de asemenea mai multe analize de referință. Ovid Densusianu și Sever Pop sunt lingviștii care au făcut primele cercetări în acest domeniu. Aceste cercetări fac parte din din seria de glosare și analize dialectale ale unor graiuri. Ștefan Pașca, în *Glosar dialectal*, surprinde anumite amanunte din perspectivă istorică a terminologiei special populare: „scrutând acest material [...] se observă cum ocupația localnică [...] poate produce înrâuriri însemnate în graiul unei regiuni [...].

Aceste analize lingvistice a terminologiei populare țin cont și de terminologia științifică.

Zona de contact lingvistic, în care convieţuiesc de cel puțin un secol alături două comunităţi etnolingvistice, oferă premise pentru practicarea bilingvismului.

În cele ce urmează, ne propunem să studiem terminologia populară a albinăritului în comunitățile mixte, bilingve, româno-ucrainene din Banat (Copăcele, Cornuțel, Criciova, Dragomirești, Știuca și Zorile), așa cum se reflectă ea în chestionarele aplicate în aceste comunități.

Înainte de a trece, însă, la studierea propriu-zisă a materialului lexical sunt necesare câteva considerații și precizări cu privire la sursele de informare. Eșantioniul de apicultori chestionați (ales aleator) cuprinde câte 3 informatori de etnie română și 3 informatori de etnie ucraineană, din fiecare localitate, în total 36. Dintre aceștia 31 (86%) sunt bărbați și 5 (14%) sunt femei. Pe grupe de vârstă, aprox. 2/3 sunt între 30-60 ani și aprox. 1/3 peste 60 ani (v.tab.1). Această structură pe grupe de vârstă ne arată că tradiția practicării albinăritului în zonă are șanse să fie dusă mai departe, cu toate că majoritatea celor care o practică o fac ca un hoby, altă ocupație asigurând pricipala sursă de venit a familiei.

Chestionarul cuprinde 56 de întrebări, care aproape în totalitate reproduc pe cele utilizate în anchetele de teren, pentru realizarea hărților *Noului Atlas lingvistic român*[1]. Prin ele am urmărit să cunoaștem terminologia apicolă referitoare la albine, „adăpostul acestora", produsele apicole,

[1] Chestionarul a fost publicat în „Fonetică și Dialectologie", vol. V, Cap. 3, *Apicultura*, Editura Academiei Române, 1963.

BDD-A29627 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 11:01:12 UTC)

uneltele și activitățile folosite, boli ale albinelor, etc., în cele 6 localități ce fac obiectul studiului nostru. Răspunsurile primite le-am sintetizat în tabelele nr. 2 și 3, prezentate în anexă.

Îndeletnicirea la care ne referim este cunoscută în zona studiată, sub denumirea de *stupărit.* Termenul *stupărit* (< stup + suf. – *ărit*) mai este întâlnit și în alte localități din Banat, Crișana și Transilvania. De aici și termenul de *stupar (*<stup +suf. *-ar),* ce numește omul care se ocupă cu creșterea albinelor. Un număr de 13 respondenți folosesc termenul, mai nou, de *apicultor*. Dintre aceștia jumătate au urmat cursuri de apicultură.

Pentru „locul unde se țin stupii se folosesc de românii chestionați 3 termeni: *stupină* (7 răspunsuri), *grădină* (< bg.sb. *gradina* - 9 răspunsuri) și *livadă* (< bg. *livada*, ucr. *Levada* - 2 răspunsuri).

Termenul de *stupină* (< stup + suf. de origine slavă *–ină*, având sens local)[2] este atestat în documente slave[3], este cunoscut și în toponimia bănățeană[4] și nu numai[5].

Cum în majoritatea cazurilor lipsește un loc special amenajat pentru stupi, s-a dat răspunsul că ei se țin în grădina casei sau în livada de pomi fructiferi. Astfel, termenii de *сад,фруктовий сад* = *grădină* este folosit de 3 informatori ucraineni din Criciova, 2 din Știuca și 1 din Dragomirești. Termenul *nacика= stupărie, prisacă* este întâlnit numai la 2 informatori din satul Dragomirești și 1 din Știuca.

Toți etnicii ucraineni din Copăcele, Cornuțel și Zorile folosesc termenul *солешня* pentru a numi locul unde se țin stupii.

Referitor la termenii care denumesc „adăpostul albinelor", ei diferă în funcție de materialul din care este confecționat acesta. Adăpostul confecționat din scânduri est numit *stup* de către toți informatorii, Acesta este considerat a fi cel mai vechi termen răspândit pe teritoriul daco-român. Termenul *stup* (<lat. *stypus < gr.)[6], care a avut o dezvoltare semantică asemănătoare cu lat. *alvina (alveare)* „stup", derivat de la *alvus* ,,scorbură, albie, stup" + suf. col. *–ina,* care prin sinecdocă, a primit ulterior sensul de „albină"[7].

Cu același termen de *stup* este denumit și adăpostul făcut din nuiele sau papură și lipit cu lut, în localitățile: Copăcele, Cornuțel, Criciova și Zorile. Numai în satele Dragomirești și Știuca cei 6 informatori folosesc termenul inovator de *coșniță* răspândint numai în Banat și în Transilvania cu sensul de *stup*[8], dar nu cunosc termenul de *buduroi* pentru stupul scobit dintr-o scorbură de copac.

Termenul *coșniță* < sl. *košĭnica* (*<koš),* cu sensul principal de ,,obiect făcut din împletitură de nuiele cu diverse întrebuințări". Sl. *koš* „panier, corbeille" are mai multe sensuri („unealtă de pescuit", „coșar pentru porumb" etc.) printre care și acela de „stup, coșniță de albine împletită"[9]. Limba română cunoaște ambele forme. Dar așa cum rezultă din ALR II1, are sensul de „stup"

[2] Despre sufixul *–ină,* a se vedea, „Jahresbericht", XV, p. 56-60.
[3] Vezi Damian Bogdan, *Glosarul cuvintelor românești din documentele slavo-române*, București, 1946, p. 92.
[4] V. Ioniță, *Glosar toponimic Caraș- Severin*, Reșița, 1972, p. 83 (*Stuparul, Lunca Stupii, Dealul Stupilor, Stupina, Dealul Stupinii, etc.*); R. Crețan, V. Frățilă, *Dicționar geografico-istoric și toponimic al județului Timiș*, Timișoara, p. 239 (*Ogașu Stupinii, Stupiniu, Stulpina,ș.a.*).
[5] Vezi Iorgu Iordan, *Toponimie românească*, București, 1963, p. 97.
[6] W. Meyer-Lübke, REW și DLRM, s.v., *stup*. Foarte vechi în limba română, termenul se încadrează printre elementele de vocabular grecești moștenite din latina orientală. Al. Graur, în *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii române*, (București, 1954, p. 54), îl trece în lista cuvintelor care fac parte din fondul principal lexical .
[7] Sensul originar de „alveare" a fost atestat de gramaticul Flavius Caper, *Alvearia non alvinae* (ap. C. Tagliavini, *Le origini delle lingue neolatine*, Bologna, 1959, p. 185-186). Vezi și S. Pușcariu, *Albină* (Etimologii), în „Convorbiri literare", XXXIX, 1905, p. 60. Pentru sensurile termenului românesc *stup*, vezi Stela Petcu, *Contribuții la studiul terminologiei albinăritului în limba română* (pe baza ALR, serie nouă), în Cercetări de Lingvistică, Anul XII, nr.2./iulie - decembrie 1967, p. 261-265.
[8] Aici termenul mai vechi *stup* și-a restrâns sfera semantică fiind întrebuințat mai mult cu sensul de „adăpost împreună cu familia de albine", ca în citatul următor: „...și dându-le matcă, face dintr-o *coșniță* cu albine multe doi stupi" (I. Molnar Piuariu, *Economia stupilor*, Budae, 1785, p. 140).
[9] E. Berneker, *Slavisches etimologisches Wörterbuch*, Heidelberg, 1908-1913, s.v. *koš.*

BDD-A29627 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 11:01:12 UTC)

numai în Transilvania şi Banat. Etnicii ucraineni din satele studiate folosesc termenul de *кошниця* pentru a definii stupii făcuţi dintr-un trunchi scobit sau dintr-o scorbură de copac.

Termenul *buduroi* folosit de toţi informatorii din celelalte 4 sate, după DA, provine din **budunońu* (prin disimilarea lui n-n > r-n, cf. Puroi <* *punońu*) care este un augmentativ în *–oi* dintr-un prototip ***budon***, corespunzător magh. ***bodon*** „putină". Pare mai verosimilă etimologia propusă de V. Drimba[10] ca fiind un derivat augumentativ de la ***budur*** (de origine necunoscută) cu sensurile „trunchi de copac scorburos", „jgheab de fântână dintr-un trunchi de copac scorburos", şi altele, (având şi derivate diminutivale ca *budureţ, buduraş* şi fiind înrudit cu multe alte cuvinte din limba română ca *butuc, buturugă, budacă*, etc.).

Termenul special *pretci,* sg. *pretcă* folosit pentru beţişoarele din interiorul stupului (coşniţei), pe care albinele îşi construiesc fagurii, îl întâlnim în localităţile Criciova, Dragomireşti şi Ştiuca. Acolo unde se practică cultura modernă a albinelor, „pretcile" au fost înlocuite, în stupii sistematici, cu nişte rame mobile în care albinele îşi construiesc fagurii, prinzându-i de părţile interioare ale stupului. Menţiunile făcute de informatorii din localităţile: Copăcele, Cornuţel şi Zorile ne arată că utilizarea termenului *ramă*, pl. *rame*[11] este de dată recentă.

Pentru a defini „stupul (roiul) făr' de matcă" majoritatea informatorilor folosesc termenul *bezmétic* după ucr. ***bezmátok, bezmáteń***[12], cu excepţia unui singur informator din localitatea Criciova care întrebuinţează termenul de *stup orfan* „fără mamă". Toţi informatorii ucraineni din Criciova şi 1 din Ştiuca au folosit teremnul *cupoma = orfan.* Ceilalţi informatori ucraineni răspund cu termenul *запаморочливий = buimac, năuc.*

La întrebarea: „Cum ziceţi cu un cuvânt, la toţi puii de albină la un loc", toţi subiecţii anchetaţi au răspuns *puiet. Pui* (< lat. **pulleus*) este cunoscut şi cu sensul de „ou sau larvă de insectă"[13]. De la *pui* s-a format colectivul *puiet*, pl. *puieţi* „mulţime de pui, larve de albine"[14]. Cf. CADE, *puiet* este pluralul lui *puiac* (Banat) cu sensul de „ceapă măruntă pentru sădit". Termenul a putut primi prin extensiune şi sensul în discuţie. Informatorii au mai completat cu termenii specializaţi *căpăcit-dezcăpăcit (retezat) fagurii*[15].

După strecurare, ceara se aşeza în străchini unde era lăsată să se închege, iar apoi era întrebuinţată în gospodăria sătească la fabricarea lumânărilor pentru uz casnic sau era destinată vânzării. Pentru bucata de ceară obţinută în acest fel, ALR dă termenul *turtă.* Termenul *turtă* (<lat. *tŭrta*) este cel mai vechi şi cu o arie de răspândire mai întinsă în trecut decât azi, el are tendinţa de a se impune şi în limba literară. Ceara a primit numele vasului în care de obicei este pusă să se închege, a fost numită după greutatea ei sau după forma care i se dă. Aceasta explică termenul de *calup de ceară* pe care îl consemnăm la românii din localităţile studiate. Ucrainenii folosesc termenul românesc *ceapa.*

Vorbitorii de limbă ucraineană din satele Criciova, Dragomireşti şi Ştiuca folosesc pentru *albină* termenul literar *бджола***,** iar cei din satele: Copăcele, Cornuţel şi Zorile termenul *пчола.* De la aceşti termeni, apicultorul din primele 3 sate este numit *бджолаяр*, iar cel din ultimele 3 sate *пчолар*. La fel, când se referă la toate albinele care trăiesc într-un stup împreună cu matca lor, ucrainenii din primele trei sate folosesc termenul *вýлик* , iar cei din ultimele trei sate termenul *ухлек.* Tot cu termenul de *вýлик* este numit stupul făcut din scânduri în Criciova, Dragomireşti şi Ştiuca, iar în Copăcele, Cornuţel şi Zorile se foloseşte termenul *кимак.* Situaţia se menţine şi atunci când vorbim despre ceara care se scoate din stup folosită pentru lumânări. În primele 3 sate se foloseşte termenul *вісκ* iar în celălalte termenul *вок.*

[10] V. Drimba, *Note etimologice*, în LR, XIII, 1964, nr.1, p.77-78.
[11] < germ. *Rahmen* „cadru, schelet de mărimi diferite în care se fixează ceva" (DLRM)s.v.
[12] „*Roj pcel bez matki*", B.D. Hrincenko, *Ukrainsko-ruskii slovar,* 1925, s.v. *bezmateń.*
[13] DA, CADE, s.v
[14] DLRM, s.v. *puiet.* Vezi Florenţa Sădeanu, *Sufixele colective în limba română,* în *Studii şi materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română,* III, 1962, p. 62.
[15] Vezi V. Arvinte, D. Ursu, M.Bordeianu, *Glosar regional*, Editura Academiei, p. 23.

BDD-A29627 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 11:01:12 UTC)

La întrebarea referitoare la instrumentul folosit pentru a reteza fagurii, majoritatea ucrainenilor (11), ce provin din localitățile: Copăcele (3), Dragomirești (3), Zorile (3), Știuca (2) au răspuns *ніш=cuțit* și numai 7 (3 din Cornuțel, 3 din Criciova și 1 din Știuca) au indicat diminutivul *нòжик = cuțitaș.*

Pentru *hrănitorul* din care se dă de mâncare la albine ucrainenii din Criciova, Dragomirești și Știuca folosesc termenii *пожившний* (*живильніця*), iar cei din Copăcele, Cornuțel și Zorile un termen sinonim *валівчя*.

Când albinele umblă mult prin urdiniș, românii spun că *merg la cules (culeg),* ucrainenii din Criciova, Dragomirești și Știuca folosesc termenul *збір* iar cei din Copăcele, Cornuțel și Zorile un termen sinonim *ламання*.

BIBLIOGRAPHY

Arvinte, V., Ursu, D., Bordeianu, M., *Glosar regional*, Editura Academiei, 1961
Bogdan, Damian, *Glosarul cuvintelor româneşti din documentele slavo-române,* Bucureşti, 1946
CADE = I. Aurel Candrea, Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat,.* București, 1926-1931
Coșeriu, Eugen, *Las terminologias y nomenclaturas populares*, 1997
Crețan, R., Frățilă, V., *Dicționar geografico-istoric și toponimic al județului Timiș*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2007
DA = *Dicționarul limbii române*. Tomul I. Partea I-III. Tomul II.Partea I-II.București 1913-1949
DLRM = *Dicționarul limbii române moderne.* București, 1958
Drimba, V., *Note etimologice*, în LR, XIII, 1964, nr. 1, p. 77-78
„Fonetică și Dialectologie", vol. V, Cap. 3, *Apicultura,* Editura Academiei Române, 1963
Graur, Al., *Încercare asupra fondului principal lexical al limbii române*, Editura Academiei, București, 1954
Hrincenko, B.D., *Ukrainsko-ruskii slovar,* 1925
Ioniță, V., *Glosar toponimic Caraș-Severin* (*Stuparul, Lunca Stupii, Dealul Stupilor, Stupina, Dealul Stupinii, etc.*), Reșița, 1972
Iordan, Iorgu, *Toponimie românească*, Editura Academiei, București, 1963
Meyer-Lübke, Wilhelm, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, Heidelberg, C. Winter, 1911.
Molnar-Piuariu, I., *Economia stupilor,* Viena, 1785
Pașca, Ștefan, *Glosar dialectal, alcătuit după material dialectal cules de corespondenți din diferite regiuni*, Editura Cultura Națională, București, 1922
Petcu, Stela, *Contribuții la studiul terminologiei albinăritului în limba română* (pe baza ALR, serie nouă), în Cercetări de Lingvistică, Anul XII, nr.2./iulie - decembrie 1967, p. 261-265.
Pușcariu, Sextil, *Albină* (Etimologii), în ,,Convorbiri literare", XXXIX, 1905
Sădeanu, Florența, *Sufixele colective în limba română cu specială privire asupra repartiției lor* în *Studii și materiale privitoare la formarea cuvintelor în limba română,* vol. III, București, 1962
Tagliavini, Carlo, *Le origini delle lingue neolatine. Introduzione alla filologia romanza*. Quarta edizione aggiornata con 50 figure nel testo, Casa editrice prof. R. Pàtron, Bologna 1964

BDD-A29627 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 11:01:12 UTC)